

การดูแลผู้ป่วยผู้ใหญ่ที่ได้รับการเจาะไขกระดูก

(Caring for adult patient having bone marrow aspiration)

คำจำกัดความ (Definition)

การเจาะไขกระดูก เป็นการใช้อุปกรณ์ได้แก่ เข็มสำหรับเจาะไขกระดูก หรือเข็มตัดชิ้นไขกระดูก เพื่อนำเอาไขกระดูกและเนื้อเยื่ออื่นๆ ออกมาตรวจโดยการนำมาป้าย(Smear) บนแผ่นสไลด์ ย้อมสี(Wright stain และ Iron stain) เพื่อตรวจดูการเจริญเติบโตของเซลล์เม็ดเลือดแดง เม็ดเลือดขาวในลักษณะต่างๆและ จำนวนของเม็ดเลือดขาวต่อลูกบาศก์มิลลิเมตร ตลอดจนดูการสะสมเหล็กในเซลล์เม็ดเลือดแดง โดยตำแหน่งที่เจาะไขกระดูก คือ Posterior superior iliac crest, Anterior superior iliac crest , Sternum ระหว่างซี่โครงที่ 2-3

วัตถุประสงค์ (Objective) เพื่อ

1. ประเมินและวินิจฉัยโรคเลือด (Haematopoiesis) โดยตรง เช่น ภาวะโลหิตจาง (Anemia) มะเร็งเม็ดเลือดขาว(Leukemia)เกล็ดเลือดต่ำ (Thrombocytopenia)
2. ประเมินผลการรักษาภายหลังได้รับยาเคมีบำบัด(Chemotherapy)
3. ติดตามการเปลี่ยนแปลงพยาธิสภาพของโรค
4. ค้นหาสาเหตุการติดเชื้อ
5. ประเมินการรักษาภายหลังปลูกถ่ายไขกระดูก

อุปกรณ์ (Equipment)

1. ชุดเจาะไขกระดูกปราศจากเชื้อ
2. เข็มเจาะดูดไขกระดูก/เข็มเจาะตัดไขกระดูก
3. กระบอกสูบสำหรับฉีดยาชา ขนาด 10 ml 2 อัน
4. เข็ม เบอร์ 18 จำนวน 1 อัน/ เข็ม เบอร์ 23 จำนวน 1 อัน
5. ขวดเก็บตัวอย่างส่งส่งตรวจ พร้อมฝาปิด
6. ถุงมือปราศจากเชื้อ
7. ปากคีบยาวสะอาดปราศจากเชื้อ
8. หลอดสำหรับเก็บตัวอย่างส่งส่งตรวจ(Test tube)ที่บรรจุ Heparinและชนิดขวดธรรมดาอย่างน้อย 1 อัน
9. ซามรูปไต

10. พลาสเตอร์ปิดแผล : Hypafix
11. ยาชาเฉพาะที่ 1% Xylocaine
12. น้ำยาฆ่าเชื้อ Providine –iodine
13. น้ำยาแอลกอฮอล์ 70%
14. หมอนใบเล็ก 1 ใบ
15. แผ่นแก้วสำหรับรองรับไขกระดูก
16. แผ่นสไลด์สำหรับเสมียร์ไขกระดูก
17. ขวดสำหรับเพาะเชื้อ(Hemoculture)/ขวดเก็บตัวอย่างส่งส่งตรวจ(Sterile tube)พร้อมฝาปิด
18. ขวดใส่น้ำยา ฟอรัมาลิน(Formalin 10%)สำหรับเก็บชิ้นเนื้อไขกระดูกส่งตรวจ

การประเมิน (Assessment)

1. ประเมินสภาพร่างกายผู้ป่วย โดยใช้ Mews(ระดับความรู้สึกตัว สัญญาณชีพ) O2 sat ประวัติการได้รับยาและการแพ้ยา เป็นต้น
2. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการตรวจทางห้องปฏิบัติการที่จำเป็น เช่น การแข็งตัวของเลือด
3. ประเมินความสามารถของผู้ป่วยใน การจัดทำ เพื่อทำหัตถการเจาะไขกระดูก
4. ตรวจสอบการยินยอมให้ทำการตรวจรักษา

ข้อวินิจฉัยการพยาบาล (Nursing diagnosis)

1. ไม่สุขสบาย ปวดแผล เนื่องจากการเจาะไขกระดูก
2. ผู้ป่วยและญาติมีความวิตกกังวลและกลัว เนื่องจากขาดข้อมูลก่อนรับการตรวจ
3. เสี่ยงต่อภาวะแทรกซ้อน เช่น มีเลือดออกหรือมีการติดเชื้อ เป็นต้น

การวางแผนการพยาบาลและผลลัพธ์ (Outcome identification and planning)

1. ผู้ป่วยบรรเทาอาการปวดจากการเจาะไขกระดูก
2. ลดความวิตกกังวล ความกลัว และได้รับความร่วมมือจากผู้ป่วย
3. ไม่เกิดภาวะแทรกซ้อนจากการเจาะไขกระดูก

ขั้นตอนการปฏิบัติ (Implementation)

กิจกรรม (Action)	เหตุผล (Rationale)
1. ระบุตัวผู้ป่วยโดยตรวจสอบหมายเลขประจำตัว ป้ายข้อมือ สอบถามชื่อและสกุลผู้ป่วย	- ให้มั่นใจว่าผู้ป่วยได้รับการรักษาที่ถูกต้อง
2. แจ้งให้ผู้ป่วยและญาติทราบวัตถุประสงค์และอธิบายขั้นตอนที่ปฏิบัติพร้อมเหตุผล เปิดโอกาสให้ซักถาม	- เคารพในสิทธิผู้ป่วย ให้ผู้ป่วยเข้าใจ ให้ความร่วมมือและลดความกังวล
3. ซักประวัติโรคประจำตัว การใส่ยา ประวัติการแพ้ยา	- ป้องกันการเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากการใส่ยา
4. ลงนามเขียนยินยอมก่อนทำหัตถการ	- เป็นหลักฐานทางกฎหมาย
5. วัตถุประสงค์/ประเมิน Mews	- เพื่อเป็นการประเมินผู้ป่วยก่อนทำหัตถการ และเป็นข้อมูลเปรียบเทียบกับหลังการเจาะ
6. นำอุปกรณ์ที่เตรียมแล้วไปที่เตียงผู้ป่วย	
7. จัดสภาพแวดล้อมให้เป็นสัดส่วน มิดชิด มีบริเวณพอเหมาะในการจัดวางเครื่องมือเครื่องใช้ สะดวกต่อการจัดทำผู้ป่วย	- เพื่อความเป็นสัดส่วน บรรยากาศเงียบสงบ ผู้ป่วยให้ความร่วมมือในการทำหัตถการ
8. จัดทำผู้ป่วยให้เหมาะสม บริเวณที่ต้องการเจาะ และปิดตาผู้ป่วย คังกรณี	
8.1 เจาะที่กระดูกหน้าอก (Sternum) ให้ผู้ป่วยนอนหงาย มีหมอนรองใต้หัวไหล่สองข้าง	- ช่วยให้หน้าอกและศีรษะส่วนล่างยกขึ้น
8.2 เจาะที่กระดูกสะโพกด้านหน้า (Anterior iliac crest) ให้ผู้ป่วยนอนคว่ำหรือนอนตะแคงด้านที่ต้องการเจาะขึ้น	- ช่วยให้สะโพกยกขึ้น ทำให้สะดวกต่อการเจาะ
8.3 เจาะที่กระดูกสะโพกด้านหลัง (Posterior iliac crest) ให้ผู้ป่วยนอนคว่ำหรือตะแคงด้านที่ต้องการเจาะขึ้นและประเมินความสามารถในการนอนคว่ำของผู้ป่วย	- ช่วยให้สะโพกด้านหลังยกขึ้น ทำให้สะดวกต่อการเจาะ
9. ล้างมือให้สะอาดและเช็ดให้แห้ง	- ป้องกันการแพร่กระจายเชื้อโรค
10. เปิดชุดเจาะไขกระดูกและเทน้ำยาฆ่าเชื้อใส่ในถ้วยยาโดยใช้หลักปราศจากเชื้อ	- ป้องกันการปนเปื้อนและป้องกันการแพร่กระจายเชื้อโรค

<p>11. เตรียมผิวหนังบริเวณที่จะเจาะให้สะอาด</p> <p>12. ช่วยแพทย์เตรียมยาชาสำหรับใช้ก่อนเจาะไขกระดูก</p> <p>13. ตรวจสอบให้ผู้ป่วยอยู่ในท่าที่เตรียมเจาะไขกระดูก</p> <p>14. หลังฉีดยาชาแพทย์จะใช้เข็มเจาะไขกระดูกออกมา ผู้ป่วยจะรู้สึกเจ็บบริเวณที่ถูกเจาะให้จับบริเวณไหล่และสะโพกและปลอบโยนให้กำลังใจผู้ป่วย</p> <p>15. ประเมินสัญญาณชีพและอาการเปลี่ยนแปลงของผู้ป่วย</p> <p>16. ในกรณีช่วยเหลือแพทย์เก็บตัวอย่างส่งตรวจต้องระวังการปนเปื้อนเชื้อ</p> <p>17. หลังการเจาะเสร็จให้ปิดแผลด้วยผ้าก๊อซที่ปราศจากเชื้อ ใช้พลาสติก (Hypafix) ปิดทับ กดบริเวณที่เจาะจนแน่ใจว่าเลือดหยุดหรืออย่างน้อย 5-10 นาที</p> <p>18. จัดทำให้ผู้ป่วยนอนทับตำแหน่งที่เจาะนานประมาณ 1 ชั่วโมง</p> <p>19. วัดสัญญาณชีพและสังเกตอาการผู้ป่วยทุก 15 นาที 4 ครั้ง ทุก 30 นาที ใน 1-2 ชั่วโมงแรก และทุก 1 ชั่วโมง จนกว่าอาการจะคงที่</p> <p>20. ตรวจสอบการเกิดเลือดออกบริเวณที่เจาะและเปลี่ยนผ้าปิดแผลใหม่กรณีที่มีเลือดซึมมาก คอยสังเกตอาการผิดปกติถ้าพบให้รายงานแพทย์</p> <p>21. นำอุปกรณ์ไปทำความสะอาดอย่างถูกวิธีและล้างมือให้สะอาด</p> <p>22. บันทึกในแบบบันทึกทางการพยาบาลตามมาตรฐานการพยาบาล รวมทั้งบันทึกลักษณะและสีของไขกระดูก</p> <p>23. ให้คำแนะนำผู้ป่วยและญาติในการดูแลแผล</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ลดจำนวนเชื้อโรค - ลดอาการเจ็บปวด - ป้องกันอันตรายจากภาวะแทรกซ้อน - ให้ผู้ป่วยเกิดความผ่อนคลาย ลดความปวดและวิตกกังวลให้ความร่วมมือในการทำหัตถการ - ติดตามอาการที่แสดงถึงภาวะแทรกซ้อนขณะเจาะ - เพื่อให้ได้รับการตรวจและผลตรวจที่เที่ยงตรง - ป้องกันเลือดออกและภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้น - ป้องกันการเกิดเลือดออก - เพื่อทราบอาการเปลี่ยนแปลงและให้การช่วยเหลือได้ทัน - ป้องกันภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้น - ลดการแพร่กระจายเชื้อโรค - เป็นข้อมูลช่วยในการวางแผนทางการพยาบาลอย่างต่อเนื่อง และเป็นหลักฐานทางการพยาบาล - ให้ผู้ป่วยและญาติมีความเข้าใจในการ
--	---

<p>โดยไม่ให้ถูกน้ำเป็นเวลา 24 ชั่วโมง สังเกต ลักษณะแผลว่ามีอาการบวมแดงร้อนหรือมี สิ่งคัดหลั่งหรือไม่และถ้าผิดปกติแนะนำให้ พบแพทย์โรงพยาบาลใกล้บ้าน</p>	<p>ปฏิบัติตัวหลังการเจาะไขกระดูก</p>
--	--------------------------------------

การบันทึก (Documentation)

1. บันทึกการทำหัตถการและอาการผู้ป่วยในแบบบันทึกทางการแพทย์ การรายงานความผิดปกติที่
สังเกตพบ สำหรับแผนกผู้ป่วยนอกของบันทึกการทำหัตถการ(แบบฟอร์ม OPD) และลงชื่อผู้ช่วยทำ
หัตถการ
2. ระบุชื่อ – สกุล และหมายเลขประจำตัวผู้ป่วย (Hospital number) และบันทึกการส่งไขกระดูก หรือ
สิ่งส่งตรวจทางพยาธิ
3. การนัดหมายครั้งต่อไป

ข้อควรระวัง (Special consideration)

1. ระวังอาการแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้นภายหลังการเจาะไขกระดูก เช่น มีอาการรุนแรง ชีพจรช้า อาเจียน
เป็นต้น ต้องรายงานแพทย์ทันที
2. ต้องตรวจสอบความถูกต้องของสิ่งส่งตรวจก่อนส่งห้องปฏิบัติการ

เอกสารอ้างอิง (Reference)

1. การดูดและเจาะเนื้อเยื่อไขกระดูกส่งตรวจ ค้นเมื่อ วันที่ 4 พฤษภาคม 2561 , จาก
<http://thailandonlinehospital.com/th/diagnostic/view/72>
2. เอกอมร เทพพรหม. (2501). การเจาะตรวจไขกระดูก.ค้นเมื่อ 4 พฤษภาคม 2561, จาก
<http://www.med.nu.ac.th/dpMed/fileknowledge/35-2015-09-04pdf>.
3. Tyagi,R., Singh,A., Garg,B.&Sood,N. Beware of Bone Marrow:Incidental Detection and Primary
Diagnosis of solid tumours in bone marrow aspiration and biopsies; A study of 22 cases.Iran J.
Pathol. 2018;B(1) : 78-84

การประเมินผล (Evaluation) การดูแลผู้ป่วยผู้ใหญ่ที่ได้รับการเจาะไขกระดูก

เกณฑ์การประเมิน	ครั้งที่ 1		ครั้งที่ 2		ครั้งที่ 3	
	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่
เชิงโครงสร้าง 1. ผู้ปฏิบัติคือพยาบาล 2. เตรียมอุปกรณ์ได้ถูกต้อง ครบถ้วน						
เชิงกระบวนการ 1. ล้างมือให้สะอาดก่อนและหลังการดูแลผู้ป่วย เจาะไขกระดูก 2. มีการให้ข้อมูลและเซ็นใบยินยอมก่อนทำ หัตถการทุกครั้ง(Informed consent) 3. จัดทำให้ถูกต้อง เหมาะสมตามตำแหน่งที่เจาะ ไขกระดูก 4. มีการวัดสัญญาณชีพก่อนและหลังการเจาะไข กระดูก 5. มีการประเมินอาการและสังเกต ภาวะแทรกซ้อนหลังการเจาะไขกระดูกอย่าง น้อย 15 – 30 นาที						
เชิงผลลัพธ์ 1. ผู้ป่วยได้รับการเจาะไขกระดูกอย่างถูกต้อง ตามหลักการปราศจากเชื้อ และไม่มีอาการ แทรกซ้อน 2. ผู้ป่วยสามารถปฏิบัติตัวก่อนและหลังการเจาะ ไขกระดูกได้ถูกต้อง 3. มีการบันทึกข้อมูลการเจาะไขกระดูกและ อาการในประวัติผู้ป่วย						